

Grad Zagreb,
Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj Grada

PROSTORNI IDENTITET SUBURBANIH I RURALNIH NASELJA GRADA ZAGREBA

O prostornom identitetu

Znanstvena se literatura relativno dosta bavi prostorom i identitetom ali vrlo je malo provedeno primijenjenih istraživanja na lokalnoj razini.

Recentna istraživanja o prostornom identitetu baziraju se na:

- Teritoriju i ograničenosti teritorija (administrativne granice),
- Određivanju i opisivanju duha mjesta (spirit of place),
- Hibridnosti i slojevitosti prostornog identiteta,
- Hibridnost postupaka opisa identiteta.

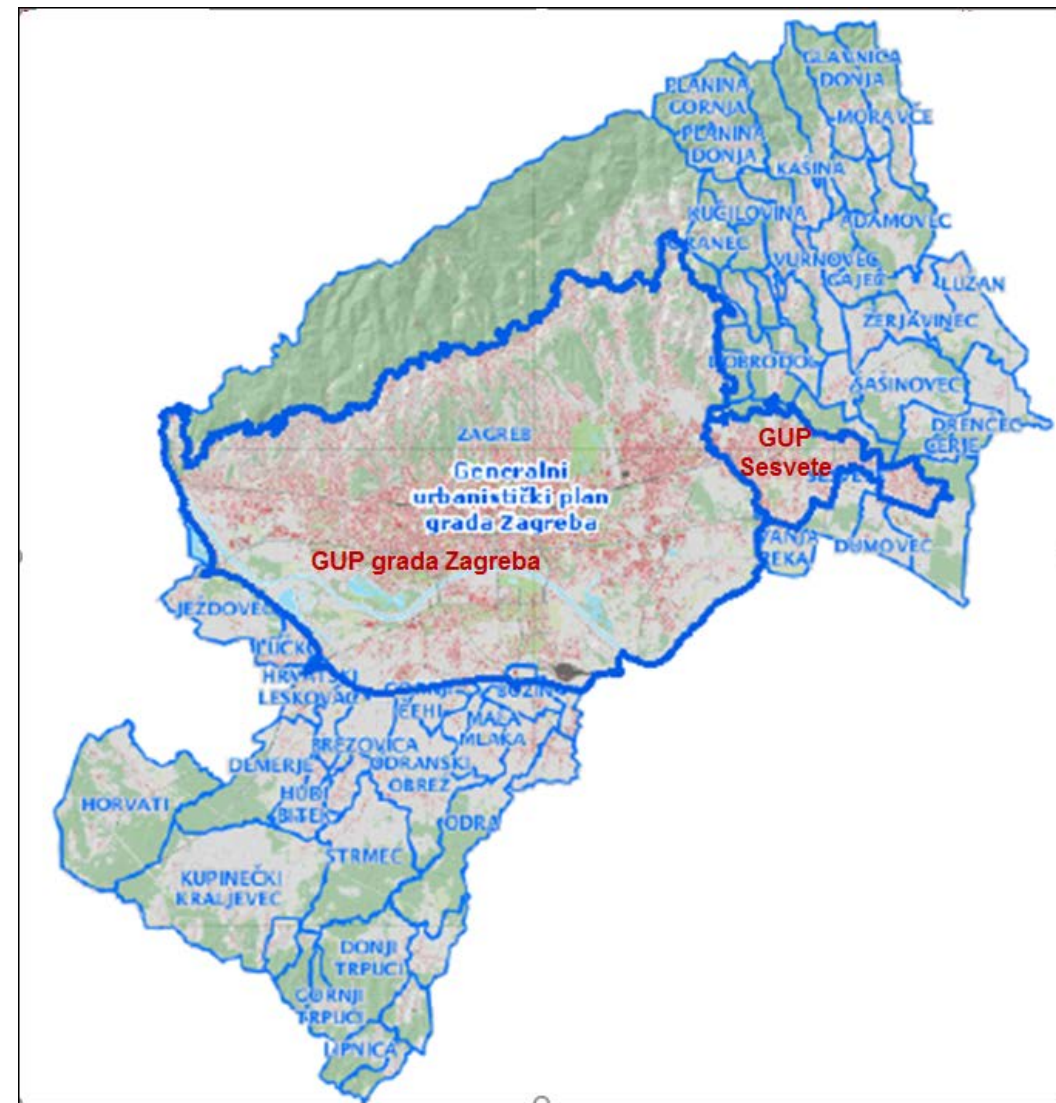
Projektni zadatak + cilj

Kako bi se usmjerilo očuvanje i unaprjeđenje prostornog identiteta suburbanih i ruralnih naselja Grada Zagreba u skladu sa svjetskim i europskim prostornim smjernicama i trendovima, **cilj ove studije je izraditi cjelovitu analizu različitih vrsta identiteta suburbanih i ruralnih naselja, kao i stupanj transformacije identiteta.** Temeljem analize različitih vrsta čimbenika koji su utjecali na formiranje prostornog identiteta (prostorno-arhitektonski, gospodarski, gospodarsko-poljoprivredni, kulturni, turistički i dr.) **odredit će se kriteriji i smjernice** za usmjeravanje očuvanja i unaprjeđenja prostornog identiteta suburbanih i ruralnih naselja Grada Zagreba.

Obuhvat studije

- 68 naselja Grada Zagreba suburbanog i ruralnog karaktera, i
- dijelove naselja Zagreb i Sesvete izvan GUP-ova.

1. Značenje prostornog identiteta suburbanih i ruralnih naselja u održivom razvoju

- Osvrt na europske dokumente o prostornom identitetu i kulturno nasljeđe,
- Osvrt na nacionalne strateške dokumente o prostornom identitetu,
- Osvrt na dokumente Grada Zagreba o prostornom identitetu suburbanih i ruralnih naselja Grada Zagreba.

2. Analiza čimbenika koji utječu na prostorni identitet suburbanih i ruralnih naselja Grada Zagreba

- Čimbenici identiteta krajolika,
- Prostorno-arhitektonski čimbenici identiteta (struktura naselja, matrica naselja i dr.),
- Čimbenici gospodarskog identiteta
- Čimbenici gospodarsko-poljoprivredni identiteta,
- Čimbenici identiteta centraliteta/ središnjosti naselja,
- Čimbenici kulturnog identiteta,
- Čimbenici turističkog identiteta.

3. Kriteriji i smjernice za očuvanje prostornog identiteta suburbanih i ruralnih naselja Grada Zagreba

- Valorizacija prostornog identiteta naselja,
- Kriteriji i smjernice
- Zaključak.

Metode rada i metodološke napomene

Pitanje prepoznavanje prostornog identiteta kao i ocjenjivanje transformacije prostornog identiteta u značajnoj mjeri rezultat je **kvalitativnih ocjena** (opisno) **jer ne postoje jasno razrađeni i određeni kriteriji na europskoj, državnoj i lokalnoj razini.**

Osnovna prostorna jedinica istraživanja definirana projektnim zadatkom je naselje, a brojni podaci nisu dostupni s obrazloženjem povjerljivosti (bespravna gradnja po naseljima, određeni podaci za obradu gospodarskih subjekata, detaljniji demografski podaci i sl.) ili jednostavno nisu dostupni (kartografska podloga vrednovanog poljoprivrednog zemljišta, površine poljoprivrednog zemljišta po naseljima i dr).

1. ETAPA - Značenje prostornog identiteta suburbanih i ruralnih naselja

Analizirano ukupno 24 dokumenta:

- Europska razina (9); Nacionalna razina (6), Razina Grada Zagreba (9).
- EU - 2018. – godina Kulturne baštine,
- Europski dokumenti – kulturnu baštinu prepoznala kao resurs za održivi razvoj,
- Nacionalni dokumenti potiču očuvanje kulturne baštine,
- Prostorni identitet prepoznat kao kulturna baština,
- Odredbe za provođenje u PPGZ – za suburbana i ruralna naselja općenite i/ili ujednačene.

2. etapa - Prostorni identitet suburbanih i ruralnih naselja Grada Zagreba

- Čimbenici identiteta krajolika,
- Prostorno-arhitektonski čimbenici identiteta (struktura naselja, matrica naselja i dr.),
- Čimbenici gospodarskog identiteta,
- Čimbenici gospodarsko-poljoprivredni identiteta,
- Čimbenici identiteta centraliteta / središnjosti naselja,
- Čimbenici kulturnog identiteta,
- Čimbenici turističkog identiteta.

Tablica – 1. dio

					
Položaj u odnosu na grad Zagreb:				sjeveroistok	
Br. stanovnika u povijesti:	Min: 137 (1857.)		Broj stanovnika 2011.:	378	
	Max: 378 (2011.)		Broj kućanstava 2011.:	102	
Površina izgrađenog građevinskog područja:		26,22 ha	Površina neizgrađenog građevinskog područja:		19,40 ha

Tablica - 2. dio

PROSTORNE KARAKTERISTIKE	Tradicijska ruralna matrica naselja - karakteristike	Zbijeno: x	NE x	x
		Linijsko: x	DA x	x
		Raspršeno: x	NE x	x
		Stambena i poljoprivredna izgradnja: x	DA x	x
	Suvremeni utjecaji na tradicijsku matricu - karakteristike	Javni prostori i sadržaji: x	NE x	x
		Stambena izgradnja: x	DA x	x
			Novi prostorni oblici zgrada: DA x	x
			Volumen: DA x	x
			Visina: Prizemlje + 1 x	x
			Krov: Kosi x	x
			Otvori: Da x	x
		Javni prostori i sadržaji x	DA x	x
		Stanje prometnice: ¶ Širina profila cestovne prometnice: ¶ Pješački nogostup: x	Relativno zadovoljavajuće Relativno zadovoljavajuće ¶ ¶ Potrebno izgraditi u cijelom naselju x	x
		Gospodarska izgradnja: x	DA x	x
		Nove zgrade poljoprivredne namjene (hladnjače, garaže, farme i sl.) x	DA x	x
	Opće stanje x	Propadanje, izgradnja, potpuna tehnička infrastruktura: x	Potrebno unaprijediti postojeću tehničku infrastrukturu x	x
	Kulturna baština ¶	Naselje x	x	x
		Zgrada x	x	x
POLJOPRIVREDNE KARAKTERISTIKE	Prirodna baština	Park prirode		
		Ostale kategorije		
		Pojedinačni, NATURA		
	Vrsta krajolika	brežuljkasti ruralni šumski krajobraz		
	Tip krajolika	brežuljkasti ruralni šumski krajobraz Vukomeričkih Gorica		
	Planinske Brežuljkaste Ravničarske Šumske Ratarske Vinogradarske		Manje poljopr. parcele Srednje poljopr. parcele Veće poljopr. parcele	

Tablica – 3. dio

POLJOPRIVREDNE- KARAKTERISTIKE	Planinske Brežuljkaste Ravničarske	Manje-poljopr.-parcele Srednje-poljopr.-parcele Veće-poljopr.-parcele
	Šumske Ratarske Vinogradarske	
TURISTIČKE- KARAKTERISTIKE	Hodočasnički-putevi	-
	Planinarski-putevi	DA
	Vinske-ceste	Da
	Biciklističke-staze	DA
	Sportsko-rekreacijska-natjecanja-i-tereni	-
	Kulturne-staze---tematske-staze	DA
	Drugo	-
JAVNI-PROSTORI-I- SADRŽAJI--- KARAKTERISTIKE	Trg	-
	Dom-zdravlja/ambulanta/ljekarna	Dom-zdravljaljekarna
	Trgovina	Trgovina
	Pošta	-
	Škola	-
	Vrtić	-
	Igralište-za-djecu	-
	Sportski-sadržaji	-
	Drugo	Veterinarska-stanica,-DVD,-
ZAKLJUČAK	Samo- zapadni- dio- naselja- karakteriziraju- šumske- površine- U- središnjem- sjevernom- dijelu- naselja- nalazi- se- građevinsko- ---područje- naselja- Belovar- ulazi- u- naselja- u- kojem- sve- više- dolazi- do- izražaja- utjecaj- izgradnje- zgrada- velikih- volumena- i- površina- Izgradnja- poslovno- proizvodne- namjene- uglavnom- se- gradi- na- glavnoj- cesti.	

Analiza prostornog identiteta

- Gotovo sva naselja imaju duže vremensko razdoblje naseljenosti, a koja su se održala do danas, uz umjereniji porast stanovnika,
- Naselja izložena globalizacijskim i modernim procesima (orijentirana na rentu, konkurentnost, održivost, multifunkcionalnost),
- Velik broj naselja očuvao “sliku naselja” koja se može vezati uz tipove krajolika,
- Bogato kulturno i prirodno nasljeđe,
- Tradicijski zbijena i/ili raštrkana naselja sve više prerastaju u linijska naselja (građevinsko područje širi najčešće uz glavne cestovne prometnice uz koje je izgrađena tehnička infrastruktura).

Čimbenici prostornog identiteta

- Najgušća zastupljenost ruralnih naselja prisutna je na području brdsko-brežuljkastog, mješovitog krajolika Medvednice.
- Na području brežuljkastog ruralnog krajolika Vukomeričkih gorica zbijena i rastresita seoska naselja smještena su na vrhovima brežuljaka, okružena malim parcelama.
- U nizinskom ruralnom krajoliku rijeke Save naselja su smještena uz rub nizine kao bi se sačuvale poljoprivredne površine.

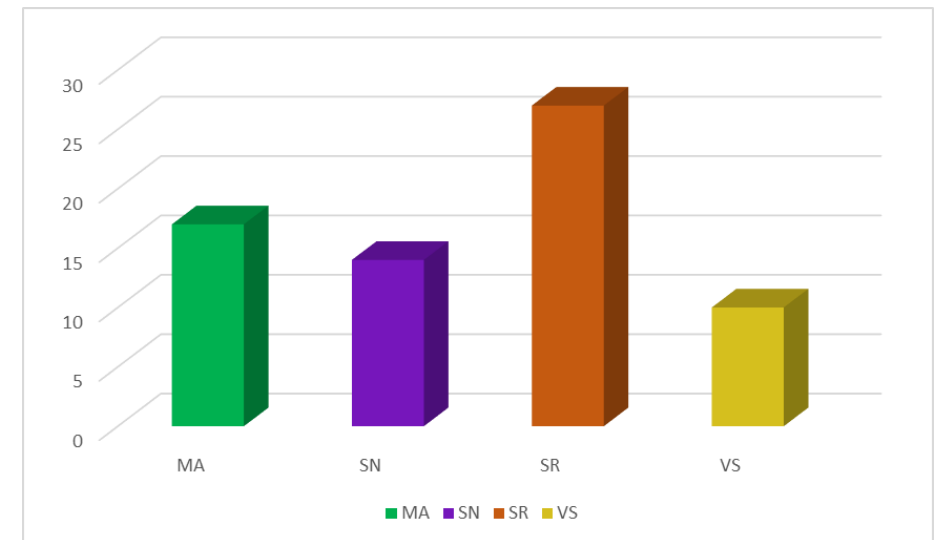
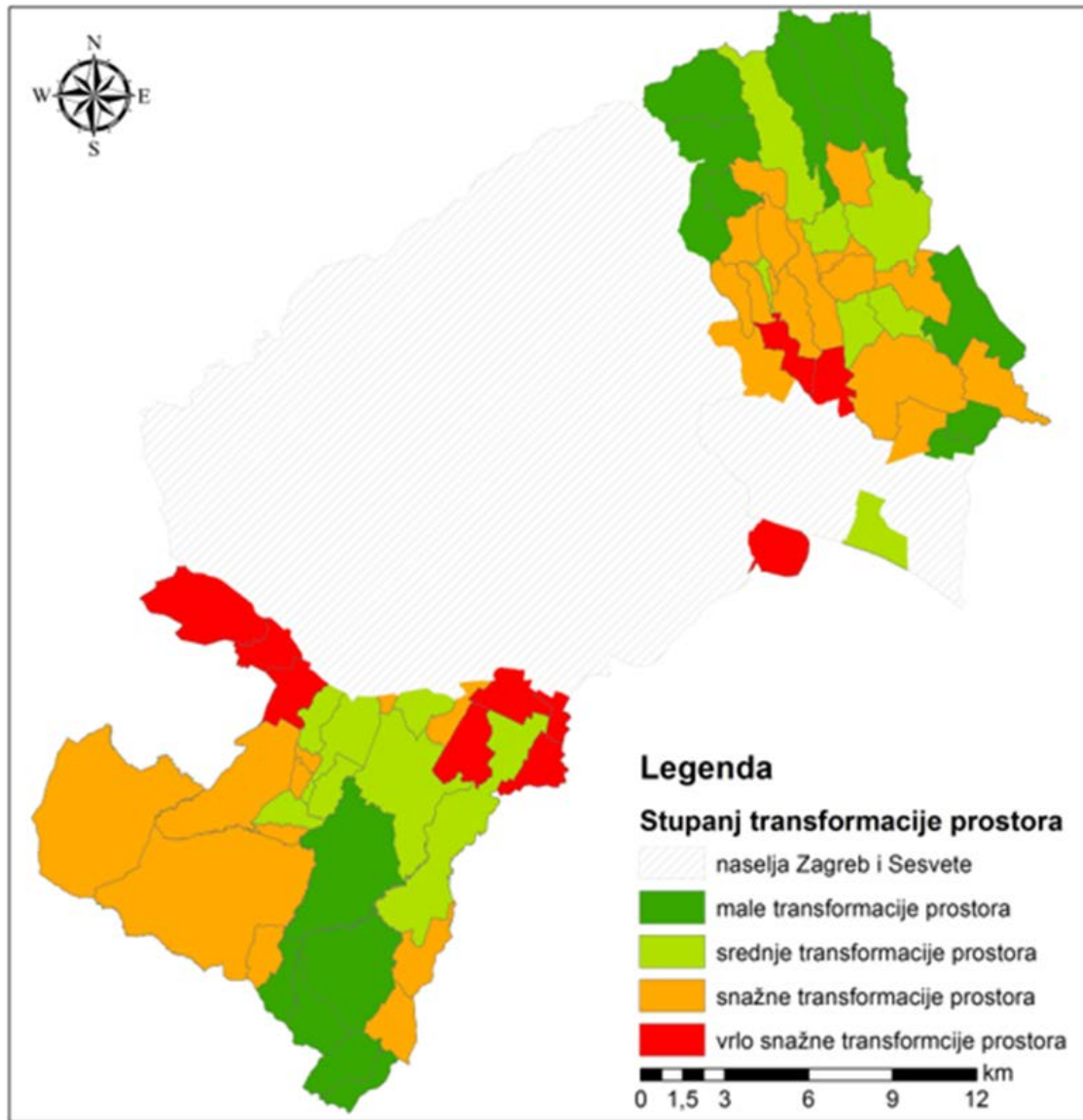

Naselja i transformacije naselja

- **Male transformacije** zabilježene su u naseljima: Blaguša, Brebernica, Cerje, Lipnica, zaseok Petruši, i dr.
- **Srednje transformacije** zabilježene su u naseljima: Belovar, Brezovica, Dumovec, Kašina i dr.)
- **Snažne transformacije** zabilježene su u naseljima: Adamovec, Brezovica, Dumovec, Kašina i dr.
- **Vrlo snažne transformacije** naselja zabilježene su u naseljima (Buzin, Hrvatski Leskovac, Ivanja Reka, Lučko, Ježdovec i dr.).

Stupanj transformacije naselja

Tip krajolika	Vrijednosti	Slabosti
Brdsko-brežuljkasti mješovitog krajolika Medvednice	• Vrijedno ekološko područje • Područje bogato šumskim površinama • Dinamično krajolično područje • Niži dijelovi pogodni za uzgoj vinove loze • Pojedini dijelovi predstavljaju vrijedno rezidencijalno područje • Turistički potencijali, • Mogućnost rekreacije	• Gubitak prostornog identiteta u dijelovima prekomjerne i neplanske izgradnje • Nedovoljno kvalitetna tehnička infrastruktura • Napuštanje poljoprivredne proizvodnje • Djelomično ugroženost klizištima (Sesvetsko pobrđe) • Pojačana izloženost bujičnim plavima • Neki dijelovi slabo prometno povezani • Nedostatak javnih i centralnih funkcija

Tip krajolika	Vrijednosti	Slabosti
Brežuljkasto-ruralni krajolik Vukomeričkih gorica	• Vrijedno i premalo isticano ekološko područje, • Mogućnost poljoprivredne proizvodnje kao i intenzivnijeg uzgoja vinove loze • Uglavnom ocjediti prostor • Turistički potencijali • Mogućnost rekreacije	• Zapuštenost dijela prostora – npr. poljoprivredne površine • Napuštanje poljoprivredne proizvodnje, • Nedovoljno kvalitetna tehnička infrastruktura • Neki dijelovi slabo prometno povezani • Nedostatak javnih i centralnih funkcija

Tip krajolika	Vrijednosti	Slabosti
Nizinsko ruralni krajolik rijeke Save	• Dobra prometna povezanost • Poljoprivredni potencijali • Turistički potencijali • Mogućnost rekreacije • Mogućnost apsorpcije poplavnih valova (odteretni kanali)	• Gubitak tradicionalnih obilježja prostornog identiteta naselja • Neki dijelovi prostora izloženi snažnom utjecaju grada Zagreba • Nedovoljno kvalitetna tehnička infrastruktura • Nedostatak javnih i centralnih funkcija naselja

Preporuke

- Prilikom planiranja zahvata, aktivnosti i korištenja voditi računa o vrijednostima i slabostima određenih područja,
- Posebnu pažnju posvetiti područjima koja još nisu izloženi snažnim transformacijama radi očuvanja njihova prostornog identiteta,
- Posebnu pažnju posvetiti očuvanju slike naselja,
- Posebnu pažnju posvetiti inventarizaciji prostornog identiteta,

Posebnu pažnju posvetiti područjima koji su izložena bespravnoj izgradnji kako bi umanjio njihov negativan utjecaj na prostorni identitet.

Glavna obilježja / karakteristike prostornog identiteta

- različiti stupanj očuvanosti prostorne strukture tradicijskih ruralnih matrica (pretežito zbijeni, raštrkani i linijski) u različitim tipovima krajolika,
- korištenje i namjenu prostora - poljoprivredne, šumske, stambene, centralne i javne funkcije, poslovno-proizvodnu, prometnu i sportsko-rekreacijsku,
- sliku naselja, te
- asocijativna obilježja koja su vezana uz očuvani okoliš te zaštićene dijelove prirode, kulture i krajolika, poljoprivredne proizvodnje (npr. vino, mlijeko i dr.) te šumske površine.

3. ETAPA

Dva glavna kriterija:

- Kriterij cjelovitosti (integriteta) naselja zasnovan je na prisutnosti prepoznatljivih sastavnica oblikovanja i funkcija kroz povijesna razdoblja. Navedeno podrazumijeva da se cjelovitost prostornog identiteta suburbanih i ruralnih naselja promatra kroz funkciju, strukturu i sliku (vizuru) naselja u krajoliku.
- Kriterij autentičnosti (vjerodostojnosti) naselja odnosi se na njegova materijalna obilježja u krajoliku, kao očuvanost / preživjelost povijesnih struktura i krajoličnih tipova kroz određene uzorke povijesnih razdoblja.

Četri dodatna kriterija:

- starost,
- skladnost,
- reprezentativnost
- i raritetnost.

Smjernice za očuvanje i unaprijeđenje prostornog identiteta brdsko-brežuljkasti mješoviti krajolik Medvednice

- Dati snažan naglasak na očuvanje šumskih i poljoprivrednih površina,
- Ograničiti gradnju na izloženim vizurama,
- Ograničiti gradnju na klizištima,
- Potrebno voditi računa o poboljšanju tehničke infrastrukture kao i cestovnih prometnica (posebno pješačkih nogostupa),
- Novu gradnju stambenih i poslovnih građevina uskladiti što je više moguće s tradicijskim oblicima, proporcijama i volumenom,
- Novu gradnju u tradicijskim ruralnim matricama (bez obzira na postojanja zaštite) bazirati na poštivanju tradicijskih oblikovnih karakteristika,
- Ograničiti novu gradnju uz glavne prometnice kako bi se izbjeglo pretvaranje naselja u linijska,
- Davanje naglaska na uređenje dvorišta, vrtova i voćnjaka obiteljskih kuća kako bi se očuvala slika naselja,
- Adaptaciju vikendica odnosno građevina sekundarnog stanovanja treba usklađivati u skladu s tradicijskim oblikovanjem u turistički individualni smještaj,
- Uređenje i interpretacija pješačkih, biciklističkih i drugih staza u cilju prepoznavanja prostora (valorizacija i vrednovanje tradicijskih pješačkih staza, zatim hodočasnički npr. Stepinčev put i dr.),
- Ograničenje širenja naselja uz cestovne prometnice,
- Jačanje centralnih i javnih funkcija naselja.

Smjernice za očuvanje i unaprijeđenje prostornog identiteta brežuljkasto-ruralni krajolik Vukomeričkih gorica

- Aktiviranje cijelog prostora u ekološko zaštićeno područje i zaštićeni krajolik,
- Aktiviranje poljoprivrednih površina u intenzivniji uzgoj vinove loze,
- Očuvanje slike naselja kroz uvažavanje tradicijske matrice naselja i karakterističnih – oblikovnih elemenata građevina,
- Poboljšanje tehničke infrastrukture u cilju ekološkog očuvanja ali i revitalizacije naselja,
- Davanje naglaska na uređenje dvorišta, vrtova i voćnjaka obiteljskih kuća kako bi se očuvala slika naselja,
- Ograničenje širenja naselja uz cestovne prometnice,
- Poticanje ekološke komponente turizma kao i različitih oblika aktivnog turizma (biciklističke staze, pješačke i planinarske staze, dr.),
- Jačanje centralnih i javnih funkcija naselja.

Smjernice za očuvanje i unaprijeđenje prostornog identiteta nizinsko ruralni krajolik rijeke Save

- Revitalizaciju naselja bazirati kroz očuvanje tradicionalnih arhitektonskih matrica i karakteristika te upotrebu lokalnih građevinskih materijala (drvo),
- Poticati aktiviranje poljoprivredne proizvodnje (ratarstvo),
- Jačanje centralnih i javnih funkcija naselja.

ZAKLJUČAK - prostorni identitet naselja potrebno je uzeti u obzir:

- tipove i vrstu krajolika,
- mjerila i strukturu tradicijske ruralne matrice,
- zaštitu kulturne i prirodne baštine,
- potrebe za centralnim i javnim funkcijama.

Zbog svoje jedinstvenosti i prepoznatljivosti prostorni identitet suburbanih i ruralnih naselja Grada Zagreba predstavlja važan segment identiteta ne samo Grada Zagreba već i Republike Hrvatske.

Hvala na pažnji!

www.iztzg.hr

Vrhovec 5, Zagreb

Dr. sc. Jasenka Kranjcevic, Institut za turizam, Zagreb, jasenka.kranjcevic@iztzg.hr

Dr. sc. Izidora Marković Vukadin, Institut za turizam, Zagreb, Izidora.markovic@iztzg.hr

Dr. sc. Biserka Dumbović Bilušić, vanjski suradnik, bbilusic@gmail.com

